

Valerie Van Vooren

Vakgroep onderwijskunde, Universiteit Gent

Contact: ValerieP.Vanvooren@UGent.be

Grammaticaonderwijs: het oude zeer

1. Zolang de boodschap maar overkomt

“Poor vocabulary, inaccurate phrasing, bad syntax, incorrect punctuation, an inability to form well-constructed sentences, let alone structure an argument” aldus Davies et al. (2006) over het taalniveau van studenten hoger onderwijs in het Verenigd Koninkrijk. In Vlaanderen en Nederland is deze tendens eveneens voelbaar. Uit onderzoek in 2007 (Trajectum 2008) dat peilde naar het taalniveau van 1100 eerstejaarsstudenten aan de Vrije Universiteit Amsterdam bleek dat 41% van de studenten een onvoldoende haalde voor grammatica; 36 % voor spelling en 58 % van de studenten moeite had met schrijven. Ook in Vlaanderen ontsnappen we niet aan deze trend. Taalleerkrachten in het secundair onderwijs uiten hun onvrede over de gebrekkige taalbeheersing Nederlands van hun leerlingen. Ze wijzen met de vinger naar de overaccentuering van de communicatieve taalvaardigheid en het gebrek aan grammatica in het programma. Waarom steeds ‘of/of’ en niet ‘en/en’? Onze voormalige onderwijsmi-

nister Frank Vandenbroucke (2005) heeft het nochtans duidelijk verwoord: “Communicatief talenonderwijs is niet alleen perfect te verzoenen met aandacht voor taalstructurele elementen, beide elementen moeten gewoon samengaan, wil het onderwijs renderen” (p. 9). De ‘pendel in het midden’, dus.

2. Grammatica, zeg je?

In de eerste plaats kan gesteld worden dat – paradoxaal genoeg voor een domein dat gekenmerkt wordt door strikte regels – de term ‘grammatica’ op zich een vaag en rekbaar begrip is dat verwarring veroorzaakt. Pepermans (1988) maakte een onderscheid tussen de interne (intuïtieve) grammatica (van elke taalgebruiker), de wetenschappelijke grammatica en de schoolgrammatica. En dit is slechts een greep uit het ruime aanbod in de literatuur.

3. Grammatica-instructie: daar gaan we weer...

Hoe, wanneer en zelfs of grammatica moet worden aangeleerd, is en was vaak het onderwerp van discussies doorheen de jaren. Denk maar aan het behaviorisme en de universele grammatica. Maar niet enkel grammatica-instructie zaait verdeeldheid; wat het belang van grammaticale kennis betreft, heerst evenmin overeenstemming. In het traditionele onderwijs (grosso modo tot 1970) was taalonderwijs zonder grammatica ondenkbaar. De argumenten pro waren zowel praktisch (ter bevordering van de taalvaardigheid) als abstract (grammatica leren is een uitstekende training in abstract, logisch denken en is zelfs karaktervormend). Daarna kwam een ommekeer, waarin aandacht voor de taalvorm beschouwd werd als niet intrinsiek motiverend.

4. Jij beslist

Als leerkracht is het dus niet evident om dé instructiemethode voor grammatica te vinden. De onzekerheid over grammaticaonderwijs zorgt ervoor dat leraren zich vastklampen aan een bepaalde taalmethode, die op haar beurt een vertaling is van een persoonlijke theorie over hoe grammaticaonderwijs eruit zou moeten zien (Borg 2003a). Binnen het taalonderwijs wordt vastgesteld dat taalleraren zich heel sterk laten beïnvloeden door de wijze waarop ze zelf onderwijs hebben gekregen (Freeman & Richards 1996) en dat opvattingen heel resistent zijn tegen verandering (Pickering 2005). Opvattingen bepalen in de eerste plaats welke instructiemethode de leerkracht zal gebruiken. In de tweede plaats hebben ze indirect een impact op de resultaten van de leerlingen. Als we grammatica-instructie onder de loep nemen, kunnen leerkrachten beïnvloed worden door de twee grote stromingen die het veld domineerden: de tradi-

tionele aanpak, bestaande uit expliciete instructie, waarin bijvoorbeeld nog steeds zinsontleding voorkomt (Yarrow 2007) en de communicatieve aanpak die focust op het functionele aspect van de taal in communicatieve situaties (Ellis 2001).

Twee verkennende onderzoeken naar het grammaticaniveau van laatstejaarsleerlingen in Vlaanderen en Nederland anno 2008 en 2012 tonen aan hoe het gesteld is met de grammaticale kennis Nederlands van onze leerlingen. Het onderzoek uit 2012 brengt daarnaast de visies van taalleerkrachten betreffende grammaticale kennis in kaart en rapporteert over de impact van deze visies op het resultaat van de leerlingen.

5. Anno 2008 en 2012: hoe zit het nu eigenlijk, waar staan we ergens?

In 2008 werd een grammaticatest Nederlands afgenomen bij 359 laatstejaarsleerlingen secundair onderwijs in Vlaanderen (focus: algemeen secundair onderwijs – aso) en Nederland (focus: voorbereidend wetenschappelijk onderwijs – vwo). De grammaticatest bevatte vier onderdelen:

1. spelling van woorden;
2. vervoeging van werkwoorden;
3. benoeming van woordsoorten;
4. zinsontleding.

In 2012 werden opnieuw 291 leerlingen in Vlaanderen aan ongeveer dezelfde taalttest onderworpen.

5.1 Resultaten leerlingen 2008 versus 2012

Als we de resultaten van beide onderzoeken naast elkaar leggen, merken we dat de Vlaamse en Nederlandse leerlingen in 2008 redelijk gelijklopende scores behaalden, behalve voor zinsontleding, waarvoor Nederlandse leerlingen zwakker scoorden. Enkel voor werkwoorden liggen de resultaten hoog; voor spelling, woordsoorten en zinsontleding zijn de resultaten een stuk lager. Een detailstudie van de resultaten toont aan dat de drempel van 50% enkel bereikt wordt dankzij de hoge scores van studenten Latijn. Studenten die geen Latijn volgden, haalden voor woordsoorten en zinsontleding zowel in Vlaanderen als in Nederland minder dan 50%. Kijken we naar de resultaten in 2008 en 2012 in Vlaanderen, dan merken we dat de scores relatief gelijk blijven voor werkwoorden, woordsoorten en zinsontleding en dat er een stijging merkbaar is voor spelling.

	2008 (Nederland)	2008 (Vlaanderen)	2012 (Vlaanderen)
Spelling	59	58	73
Werkwoorden	78	80	77
Woordsoorten	56	54	52
Zinsontleding	36	60	65

Tabel 1: Vergelijking Nederland-Vlaanderen 2008-2012.

5.2 Vind jij het nog belangrijk?

Om een eerste beeld te krijgen van de opvattingen van leerkrachten betreffende het belang van grammatica, werd in 2012 een enquête afgenomen bij 8 leerkrachten Nederlands die lesgeven in het laatste jaar van het aso. De vragenlijst bestond uit 2 delen. Het eerste deel was een gevalideerde vragenlijst met 15 vragen over grammatica-instructie in de moedertaal. De vragen werden beoordeeld aan de hand van een Likertschaal (1 tot 5). De vragen handelden over het belang van grammatica voor taalverwerving en over het belang van de traditionele en communicatieve aanpak voor grammatica-instructie. Het tweede deel bestond uit open vragen.

5.2.1 Statistische analyse eerste vragenlijst

Leerkrachten beschouwen grammatica als fundament van de Nederlandse taal, maar over de vraag of het een grotere rol toebedeeld moet krijgen in het curriculum heerst onenigheid.

Het merendeel van de leerkrachten vindt dat leerlingen de regels moeten beheersen om hun taal te verbeteren en dat ze nood hebben aan repetitieve oefeningen. Zes leerkrachten geven een duidelijke voorkeur aan voor de traditionele aanpak. De communicatieve aanpak daarentegen kan maar op matige steun rekenen.

5.2.2 Kwalitatieve analyse open vragen

Leerkrachten die lesgeven in het laatste jaar van het aso vinden grammatica belangrijk als basis voor vreemdetaalverwerving en moedertaalverwerving. Daartegenover staat dat ze zich niet langer fixeren op grammatica. Het komt namelijk nauwelijks voor in het curriculum, want de leerlingen worden verondersteld de kennis al te beheersen. Sommigen leerkrachten trokken de timing voor het aanleren van grammatica in twijfel. De grammaticale werkinstrumenten worden aangeboden tijdens het basisonderwijs en de eerste jaren van het secundair onderwijs. Daarna verdwijnt grammatica bijna volledig uit het curriculum. Het komt wel nog indirect voor onder de noemer ‘foutloos kunnen schrijven’ en dergelijke, maar directe aandacht wordt er niet meer aan besteed. Enkele leerkrachten opperen om het toch nog – zij het beperkt – aan te bieden in het curriculum.

5.3 Maken wij het verschil?

De impact van de correlaties die naar voren kwamen tijdens het onderzoek was te laag om als significant te worden beschouwd. Een meer omvangrijke studie is nodig om wezenlijke verbanden te vinden.

6. Conclusie

Grammaticaonderwijs heeft zijn prominente plaats in het huidige onderwijssysteem (voorlopig) moeten afstaan. Volgens de meeste leerkrachten zien we de wissel 'kennisvaardigheden' regelmatig opduiken. Als nu blijkt uit de onderzoeken dat de grammaticale kennis in het laatste jaar aso niet voldoet aan de verwachtingen, zouden we het curriculum dan niet eens herbekijken?

Referenties

- Borg, S. (2003a). "Teacher cognition in language teaching: a review of research on what language teachers think, know, believe and do". In: *Language Teaching*, vol. 36, nr. 2, p. 81-109.
- Davies, S., D. Swinburne & G. Williams (2006). *Writing matters. The Royal Literary Fund. Report on Student Writing in Higher Education*. London: The Royal Literary Fund.
- Ellis, R. (2001). "Investigating form-focused instruction". In: *Language Learning*, vol. 51, nr. 1, p. 1-46.
- Freeman, D. & J. Richards (1996). 'A look at uncritical stories'. In: D. Freeman & J. Richards (eds.). *Teacher Learning in Language Teaching*. Cambridge: CUP, p. 1-6.
- Pepermans, J. (1988). "De gammele glamour van het grammatica-onderwijs". In: *Vonk*, jg. 18, nr. 3, p. 120-138.
- Pickering, A. (2005). 'Harnessing influences for change: some implications from research for teacher educators'. In: L. Clandfield (ed.). *Affect and Self-esteem in Teacher Education*. Whitstable/Kent: IATEFL, p. 17-26.
- Trajectum 2008 (online raadpleegbaar op: www.trajectum.hu.nl/nieuws/2385).
- Vandenbroucke, F. (2005). *De lat hoog voor talen in iedere school. Goed voor de sterken, sterk voor de zwakken* (online raadpleegbaar op: www.frankvandenbroucke.be).
- Yarrow, R. (2007). "How do students feel about grammar: The Framework and its Implications for Teaching and Learning". In: *Changing English*, vol. 14, nr. 2, p. 175-186.